

Vesna Miović, *Dubrovačka diplomacija u Istambulu*. Zagreb-Dubrovnik : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2003, str. 316.

Odnos Dubrovnika i Osmanskog carstva kao uža specijalnost dr. Vesne Miović je tema njene knjige, koja je izašla u izdanju Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku. Iako naslov upućuje na široki spektar dubrovačke diplomacije, knjiga se odnosi na jedan njen segment koji su pokrivali poklisari harača. Knjiga prati period od 1442, kada Dubrovčani prvi put šalju "dar" Osmanlijama, do propasti Dubrovačke republike 1806. godine. Teme koje autorica analizira zahvataju širok spektar pitanja od političkih, društvenih, privrednih do svakodnevnog života.

Knjiga je podijeljena na osam dijelova od kojih svaki dio ima podnaslove koji uže pojašnjavaju i detaljnije opisuje zadatke poklisara harača.

U prvom dijelu, koji je ujedno i uvodni, pod naslovom "Dubrovnik između istoka i zapada" autorica sagledava političke odnose Venecije, Austrije i Osmanskoga carstva u ranom 15. stoljeću i objašnjava u kakvim je političkim uslovima Dubrovnik pristao slati "darove" Osmanlijama.

Poglavljem "Poklisari harača i njihova pratnja" počinje priča o putovanju poklisara harača kojim nas kroz knjigu autorica vodi, počev od biranja poklisara do završetka njihovog zadatka i povratka u Dubrovnik. U ovom poglavlju saznajemo nešto više o starosnoj dobi poklisara harača, načinu njihovog izbora, plaći i njihovoj pratnji. Interesantan je podatak da je pomorski kapetan morao ploviti 16. godina da bi zaradio plaću poklisara.

Sljedeće poglavlje "Posljednje pripreme za odlazak: putovanje" govori o ceremoniji imenovanja i odlaska iz grada što se odvijalo po ustaljenom protokolu. Putovanje je bilo ne samo dugo (obično je trajalo od četrdeset do sto dana) već i opasno. Najveću opasnost predstavljali su razbojnici. Za sigurnost u toku putovanja poklisari harača su nosili sultanov ferman. Pored razbojnika autorica upozorava i na kugu koja je često harala. Također nas upoznaje sa zadacima koje su poklisari harača morali obaviti na putu, što se odnosi uglavnom na trgovačke kolonije Dubrovnika u zemljama kroz koje bi prolazili.

Koliko su poklisari harača pridonijeli opće priznatom zaključku o izvanrednoj dubrovačkoj diplomaciji? Šta je specifično za tu diplomaciju? Da li su zaista dijelili mito "šakom i kapom"? su pitanja na koje autorica detaljno daje odgovore u narednom poglavlju pod naslovom "Poklisari na Porti". Pored vrlo interesantnog opisa ceremonije primanja poklisara harača kod sultana, u ovom poglavlju saznajemo nešto više i o jednom od najvažnijih zadataka poklisara harača – dobivanje fermana za uvoz žita i kopnenu trgovinu. U ovom poglavlju također možemo naći podatke i o diplomatskim odnosima poklisara harača sa diplomatskim misijama u Istanbulu.

"Mozaik dubrovačke diplomacije u Istanbulu" je kratko poglavlje u kojem autorica upoznaje čitatelje sa "pouzdanim osobama" koje su radile za Dubrovnik neslužbeno pod izgovorom svoje profesije. Tu ćemo pronaći nešto više podataka o dragomanima kao vrlo značajnim "kamenčićem" u mozaiku dubrovačke diplomacije u Istanbulu.

Dodvoravanje, spletkarenje, špijunaža, dobra upućenost u intrige kao odlika tadašnje diplomatije su tema naredna dva poglavlja "Dubrovnik dvostruka špijunaža" i "Veliki vezir Kara Mustafa: najveća diplomatska bitka". Sa načinima šifriranja i špijunaže koja je bila specifična za Dubrovnik, upoznajemo se u ovom dijelu knjige. Špijunska mreža u Dubrovniku djelovala je i prema zapadu i prema istoku. Autorica upozorava da je to stanje donosilo više koristi nego štete svim stranama tako da niko nije reagovao.

U poglavlju "Harač" autorica prati stalne diplomatske napore poklisara harača da smanje sumu harača, ali da time ne naljute sultana. Također piše o načinu prikupljanja harača, njegovoj visini, vrsti novca u kojem je isplaćivan i intenzivnosti njegove isplate. Interesantno je da su se poklisari harača prikazivali kao vrlo siromašni i da su bili spremni na razne žrtve, kako se visina harača na bi povećala, iako vidimo da je njegova vrijednost bila 70-tih godina 16. stoljeća nevjerovatnih 1,9% vrijednosti dubrovačke flote, u 17. stoljeću je iznosila 42 kg zlata, dok je u jednom periodu 18. stoljeća njegova vrijednost bila 1% od ukupnog dubrovačkog uloga u talijanskim bankama.

Kako bi dobili kompletnu sliku Miović se osvrnula i na "Svakodnevnicu u Istanbulu". Iako naslov upućuje na širok spektar tema, autorica se ograničila samo na prikaz života poklisara harača dok su u Istanbulu. Nešto više saznajemo o "bijednim i premalenim" kućama gdje su stanovali i načinu njihovog preživljavanja.

Posljednje poglavlje knjige rezervisano je za "Povratak" u kojem se prate poklisari harača na njihovom povratku od Istanbula do razduženja u Dubrovniku.

Osim osnovnoga teksta, popraćenog korisnim fusnotama u kojima autorica, između ostaloga, daje informacije o korištenoj građi kao i detaljnije podatke o ličnostima koje se spominju, knjiga sadrži ilustracije, zaključak na hrvatskom jeziku, pri-

loge, popis izvora i literature, rezime na engleskom jeziku, kazalo zemljopisnog nazivlja i kazalo imena.

Ovo izdanje predstavlja doprinos izučavanju historije kako Dubrovnika tako i zemalja koje su bile pod okriljem Osmanskog carstva u to vrijeme, te će zasigurno privući pažnju kako historičara tako i šireg kruga čitatelja.

Hana Younis

Markus Koller, *Bosnien an der Schwelle zur Neuzeit. Eine Kulturgeschichte der Gewalt (1747-1798)*. München: R. Oldenbourg, 2004, str. 244.

U XVIII stoljeću došla je do punog izražaja sva slabost Osmanskog carstva. Korupcija i nesposobnost bile su prisutne u mnogim državnim službama. Ranija vojna premoć nad vojnim snagama susjednih država ustupila je mjesto vođenju defanzivnih ratova. Istina, u ponekim od njih osmanska država uspjela je donekle nadoknaditi teritorijalne gubitke iz ratova koje je vodila u drugoj polovici XVII stoljeća. S obzirom da je od kraja XVII stoljeća Bosanski ejalet predstavljao najzapadniju provinciju Osmanskog carstva, sve promjene unutar njega imale su presudan utjecaj na život bosanskohercegovačkog stanovništva. Bosanski ejalet je preko stotinu godina, od Bečkog rata (1683) do mira u Svištovu (1791) predstavljao područje po kome su krstarile hajdučke čete iz mletačke Dalmacije i austrijska vojska koja je prodirala čak do Sarajeva.

Kako se ugled centralne vlasti srozavao, tako su predstavnici lokalne vlasti postajali sve silniji. Ugled bosanskih vezira opadao je s rastom ugleda Porte.

U izdanju R. Oldenbourg München godine 2004. pojavila se knjiga Markusa Kollera, *Bosnien an der Schwelle zur Neuzeit*, koja tretira problematiku «nasilja» u naprijed već navedenom razdoblju na prostorima Bosanskog ejaleta.

Djelo daje kratki pregled života bosanskohercegovačkog stanovništva u drugoj polovici XVIII stoljeća. Zasnovano je na izvorima lokalne provenijencije osmanske uprave, koji su pronađeni u bosanskohercegovačkim arhivima uz konsultiranje i recepciju meritornih historiografskih spoznaja drugih autora.

Ono što je autora ponukalo na istraživanje historije bosanskohercegovačkog stanovništva, čega je rezultat djelo namijenjeno evropskoj javnosti, jeste kako i sam u predgovoru kaže, slabo poznavanje historije i kulture naroda Bosne i Hercegovine uprkos njenoj geografskoj blizini srednjoj i zapadnoj Evropi. S toga je smatrao ne-